

ЛЮБОВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ДО ДІТЕЙ У МАЛЯРСТВІ

*«Ісус же сказав: «Пустіть діток,
і не бороніть їм приходити до Мене, -
бо Царство Небесне належить таким»».*
(Мв. 19:14)

*«У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молода
З своїм дитяточком малим».*
(Т.Г. Шевченко)

*«Ох діти! Діти! Діти!
Велика Божа благодать!»*
(Т.Г. Шевченко)

Золоте перо геніального поета Т.Г. Шевченка органічно доповнюється золотим пензлем Батька Тараса, зокрема, коли він малює дітей, як «відбиток ангельський», а в неволі – сердечна розрада.

Нижнє серце Т.Г. Шевченка опромінило земний світ променями небесної краси малих діточок, які радують не лише око, але, перш за все, душу глядача – чистотою, безневинністю, щирістю, довірливістю, дитячою безпосередністю, інколи – цікавістю до оточуючого світу, інколи – щемним болем і невимовними муками, стражданнями сирітства, злиднів, безпорадності.

До заслання Т.Г. Шевченко написав «Портрет дітей В.М. Репніна» (олія, 1844 р.). Який чудовий груповий портрет хлопчика Миколки в шляпі й золотоволосої дівчинки Варварки із блакитним бантом на грудях! Свою любов до дітей Великий Кобзар перелив у серію портретів, жанрових сцен, які реалістично й водночас символічно засвідчують християнський родиноцентризм, дитиноцентризм свідомості автора, як і всього українського народу.

Не претендуючи на повний перелік картин, умовно кажучи, «дитячої тематики» (бо це не є метою наших роздумів), відзначимо своїми роздумами лише ті, які особливо вразили нашу уяву й серце.

До заслання домінують більш оптимістичні ситуації, сюжети, ніж у період заслання із серією зображених казахських діточок – у злидненості, у захланності, у безнадії.

У першому періоді назвемо такі роботи, як ескізно-пошуковий портрет «Діти М.І. Кейкуатова» (олівець, 1847 р.), де троє діточок уважно дивляться з полотна, ніби ховаючи свою радісну енергію за миттєвою стриманістю з поваги до художника «попозувати».

Т.Г. Шевченко приділяв дуже велику увагу очам усіх своїх персонажів, але очі дітей – це море неперевершених вражень! Це – чиста криниця живої води Добра!

* © Сагач Г. М.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У відомій картині «Циганка-ворожка» (1847 р.) молодий художник виписав милий образ малого кучерявого хлопчика на спині циганки-ворожки: напівголе дитя пильно дивиться на собаку, змальовану на передньому плані картини. Художник психологічно тонко й майстерно передав справи дорослих та особливі симпатії дітей до тварин.

У картині «Селянська родина» (1843 р.) Т.Г. Шевченко передав тугу за щасливою родиною: біля сільської білої, охайної хатини з невеличким вікном сидить мудрий дід (на другому плані), зажурений кріпацькою долею гарний, вусатий батько, біля нього горлицею в'ється-говорить дружина в очіпку, а між ними стоїть мале дитя, рочків 2-3-х, пильно дивиться перед собою, на нас, не звертаючи уваги на чорно-білого невеликого песика, що теж є членом цього гарного сімейства. Дитина – ніби янгол, що злетів із небес, як Божий дар цій убогій родині.

Картина «На пасіці» (1843 р.) передає колорит духмяної пасіки в сонячних променях літа, образ спокійно-мудрого пасічника, до якого підійшли двоє діточок: старшенька в гарному віночку, меншенька, яка міцно тримає старшу за руку. Обличчя дітей спокійні, очі допитливі, цікаві до розмови з пасічником. Може, вони прийшли по мед? У наші серця вони увіходять скромними, милими, ненастирливими, смиренними перед старшими людьми. Такими були діти, виховані на принципах християнської етики.

Автоілюстрація Т.Г. Шевченка до поеми «Слепая» має назву «Сліпа з дочкою» (олівець, сепія, 1842 р.). Скільки Християнського співчуття, болю за долю цих двох – матері та її юної донечки – передав Т.Г. Шевченко! Сліпі очі матері не побачать світла довіку, а її донечка заплющила свої очі на короткі хвилини відпочинку, сну на колінах матері. Вони обидві нещасні в цьому земному житті, але матимуть іншу, кращу, щасливу долю під захистом Господа!

У засланні Т.Г. Шевченко, незважаючи на заборону писати й малювати, продовжував увічнювати миті життя – свого, оточуючих, особливо казахських наївних дітей, яких він жалів, любив, малював охоче й багато.

Ось дві чудові картини: «Казахський хлопчик розпалює грубку» (1848-1849 рр.) і «Казахський хлопчик дрімає біля грубки (1848-1849 рр.).

Це – той самий, голий до пояса, але в казахській гостроверхій шапці, хлопчик. На першій картині глядача радує щира, нелукава, дитяча посмішка на обличчі дитини, яка вже трудиться, підкладає хмиз у піч, що яскраво розгорається, обіцяючи незабаром скромне чаювання (чайник стоїть на грубці).

Те саме дитя кількох рочків від народження задрімало біля розпашілої грубки, сидить, прихилившись до стінки, плекаючи, мабуть, свої дитячі мрії – надії.

Мирна, якась біблійна тиша, спокій охоплюють серце глядача, який співпереживає долі цієї бідної дитини разом із

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

геніальним автором – художником.

Цікаво, що в картині «Т. Шевченко й казахський хлопчик, що грається з кішкою» (1856-1857 рр.) ми ніби впізнаємо знайому нам дитину з босими ногами, у казахській шапці, у миті дозвілля, гри з кішкою. Але особливу цінність картині дарує присутність автора, який сидить біля порога в солдатській шинелі, уважно дивиться прямо перед собою, отже, на нас, у наш час, ніби охороняючи своїм серцем і цю дитину, і цю кішку, і нас із вами, і цілий світ.

На картині «Хлопчик-натурщик» (1860 р.) ми вже бачимо інший типаж, у майстерні художника, у декорованій гарною тканиною кімнаті, з муляжем людської руки на стіні. Але хлопчик спить! Що хотів нам цим сказати мудрий Т.Г. Шевченко?

Сон дитини спокійний, голівка трохи схилена на ліве плече, обличчя гарне, не змарніле. Хлопчик заробляє собі на прожиття й тепер відпочиває... Здається, автор милується цим ангельським відбитком, якому бажає щастя у дорослому житті.

Картина періоду заслання «Казашка Катя» (1856-1857 рр.) – одна з моїх улюблених! Чому? Тут – неймовірна внутрішньою, духовною красою Катя зі свічкою в руках, з покритою хусткою голівкою – взірець ангельського спокою, миролюбності, доброзичливості, дитячої цікавості, із пречудовою грою світла й тіні.

Нам відомий автопортрет Т.Г. Шевченка зі свічкою в руках – теж шедевр! А тут – нижнє підсвічення шиї, грудей, частини обличчя створюють ефект чарівності, чарівливості, певної втаємничості. На цей портрет не можна надивитися! Це – символ нашого земного життя: боротьби світла й пітьми, протистояння Добра – злу, надії – безнадійності... Але Світло переможе!

«Портрет А. Ускової з донькою» (1854 р.) увічнив цю добру жінку, яка разом із гуманним чоловіком, чим могла, допомагала Т.Г. Шевченку в його ув'язненні, у його тортурах несвободи.

Пані Ускова – добра, розумна, спокійна душею жінка, вона ніжно тримає на колінах диво-дівчинку, чудо-донечку із простою гілочкою у високо піднятій правій ручечці. Це – гімн материнству й дитинству!

Через роки, десятиліття, століття дитя вітає всіх нас, нині суших, ангельською посмішкою довіри й любові, про яку все своє страдницьке життя мріяв наш Великий Кобзар.

На картині лежить легкий біблійний відблиск – Мадонни з Дитям. Це – вічна тема, вона символізує радість Материнства, Дитинства, Життя, благословенного Господом.

Без сердечного болю не можна дивитися на дві інші картини – диптих «Байгуші»¹ (1853 р.), і «Байгуші під вікном» (1855-1856 рр.).

Ці діти – сироти, які босоніж стоять на порозі казарми, прохачі на шматок хліба – увічнінені золотим пером і пензлем

¹Байгуші (казах.) – бідарі, бідолаги.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Т.Г. Шевченка – християнина. Ось він сам – сумно, з болем, з догором зазирає нам у вічі з-за дверей, ніби перевіряючи щедрість і милосердя всіх тих, до кого слізно звертаються ці голодні дітки.

Хочеться вірити, що ці діти прийшли не до жорстоких людей, бо біля них – гарант Добра і Справедливості – Т.Г. Шевченко.

Картина «Байгуші під вікном» не дарує нам надії на милосердя людей, бо з напіввідчиненого вікна стримить чийсь великий кулак. Ця картина має ще й другу назву: «Державний кулак». Символіку картини підкреслюють фортечна стіна, двоголовий орел над брамою (символ самодержавства), темне вікно, великий стиснений кулак.

Оголеність дітей – це символ великої бідності, злиденності. Поет писав: «прилітайте у степ погуляти з киргизами убогими. Вони вже убогі, уже голі...»

Т.Г. Шевченко психологічно тонко, майстерно передав страждання двох хлопчиків із собакою, один з яких благально склав долоні для милості, а другий сором'язливо (чи перелякано?) ховає за спиною миску для пожертви, якої не буде...

Прости нас, Господи, грішних!

Вивершують «дитячу тематику» Т.Г. Шевченка – картина «Благословення дітей (1856 р.) та «Свята родина» (1858 р.).

Біблійна тематика – наскрізна у всій творчій спадщині Т.Г. Шевченка, вона, як діамант, у короні будь-якого художника! Ці картини розкривають нам образ Ісуса Христа, Який дуже любив дітей, образ Ісусика – Немовляти на руках Святого Йосипа в порухові, стремління до Святої Матері Марії.

Ці картини – духовно-моральна проповідь Добра, Милосердя, Любові художніми засобами малярства.

Усі розглянуті нами полотна Т.Г. Шевченка – літургія його християнського серця, що можна проілюструвати словами святого апостола Івана: «Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими, і ними ми є». (1 Ів. 3:1). Отже, усі ми – Божі діти!

Т.Г. Шевченко любив читати Біблію, тому його надихали ці Євангельські тексти, які породжували Євангельські сюжети у малярстві: «Тоді привели Йому діток, щоб поклав на них руки і за них помолився, учні ж їм докоряли. Ісус же сказав: «Пустіть діток і не бороніть їм приходити до Мене, – бо Царство Небесне належить таким».

До кінця свого земного життя Великий Кобзар плекав особливу, трепетну любов до дітей України, мріяв про їхнє щастя й освіченість. Тому його лебединою піснею став просвітницький «Буквар Южноруський» (1861р.), написаний на засадах християнської етики, про що мова піде нижче.